

Fakulta
humanitních studií
Univerzity
Karlovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Adaptace běloruských studentů v Praze

Zpracovala: **Jana Pelechová, FHS UK**

Pod vedením: **Mgr. Elišky Pincové**

Praha, 2009

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 30.7.2009

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Elišce Pincové, která mě k tématu přivedla. Také bych chtěla vyjádřit dík všem, kteří mě podporovali. Nejvíce děkuji běloruským studentům, kteří byli velmi vstřícní, sdílní a bez nichž by tato práce vzniknout nemohla.

Obsah:

Úvod.....	4
1. Adaptace.....	6
1.1 Pojmy	6
1.2 Teorie adaptace.....	7
1.3 Strategie adaptace.....	8
1.4 Faktory ovlivňující adaptaci.....	10
1.5 Migrace.....	12
2. Přirozená historie mého výzkumu.....	14
2.1 Sběr dat.....	14
2.2 Výběr a oslovení respondentů.....	14
2.3 Charakteristika respondentů.....	15
2.4 Příprava na rozhovor.....	16
2.5 Místo a čas konání rozhovoru.....	17
2.6 Informovanost a souhlas	18
2.7 Zpracování rozhovorů.....	18
3. Analýza rozhovorů.....	19
3.1 Před příjezdem.....	19
3.2 První kontakty.....	23
3.3 Život v Praze.....	27
3.4 Plány do budoucna.....	28
4. Běloruský národ	33
5. Závěr.....	34
Seznam použité literatury.....	35

Úvod

Karlova univerzita již od doby svého založení patří k významným vzdělávacím institucím v Evropě. I dnes je Česká republika velmi oblíbenou studentskou destinací. Ve školním roce 2007/2008 studovalo na vysokých školách v ČR celkem 316 619 studentů z toho 27 570 bylo studentů zahraničních.¹ Dle statistik ČSÚ tvoří celé dvě třetiny zahraničních studentů studenti ze sousedního Slovenska, dále pak nezanedbatelnou část tvoří studenti z Ruska (5% studentů VŠ), Ukrajiny (3% zahr. studentů) a další ze slovansky mluvících zemí.

Existuje několik motivů, které lákají do Čech zejména do Prahy zahraniční studenty. V první řadě je to bezplatné vzdělání na vysoké úrovni, také náklady na život v Praze nejsou v porovnání s ostatními evropskými městy tak vysoké. Ze statistik vyplývá, že Česká republika je atraktivní zejména pro studenty ze Slovenské republiky a dále ze zemí bývalého SSSR, jejich motivací může být jazyková blízkost umožňující zvládnutí studijního jazyka za relativně kratší dobu, než jazyka nepřibuzného. Další výhodou při volbě místa studia může být i vcelku příznivá klimatická situace v ČR, kulturní blízkost nebo malá vzdálenost od domova.

V této práci se chci zabývat adaptačním procesem zahraničních studentů. Konkrétně se jedná o skupinku běloruských studentů, kteří přišli pokračovat ve svém studiu na začátku roku 2005, poté co byla v létě předcházejícího roku uzavřena Evropská humanitní univerzita, na níž v té době studovali.

Adaptace jako přizpůsobení se novému prostředí je podmíněno mnoha faktory a to zejména: zvládnutím jazyka hostitelské společnosti, navázáním či vytvořením nových sociálních vazeb a v neposlední řadě přijetím ze strany hostitelské společnosti. Dále může být schopnost adaptovat se podmíněna motivací příchodu, předchozí znalostí kultury, jazyka, zvyklostí nového místa pobytu, také je do jisté míry podmíněna předpokládanou dobou pobytu. Rovněž jsou to rodinné zázemí a podpora. Osobnost migranta může být také faktorem, který ovlivňuje míru jeho začlenění do nového prostředí: jedná se zejména kognitivní, afektivní a behaviorální kompetence. „Určité osobnostní faktory jsou pro kulturní senzitivitu důležitým předpokladem (např. orientace na lidi, vnímavost, otevřenost).“²

¹ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani (27.4.2009)

² MORGENSTERNOVÁ, Monika – ŠULOVÁ, Lenka a kol.: Interkulturní psychologie. Praha, Karolinum 2007. str. 84

Adaptaci bych zde rozdělila dle Searla a Warda na **adaptaci psychologickou** (vnitřní) – může být vnímána jako pocit pohody a **adaptaci sociokulturní** - ta odkazuje ke kontaktům jedince s ostatními členy nové společnosti.³

Záměrem předkládané práce je ověřit míru adaptace běloruských studentů na FHS v závislosti na jimi zvolených strategiích. Dalo by se říci, že v době příjezdu byli jejich šance na úspěšné studium vyrovnané, přesto někteří svá studia již dokončili a jiní se o to zatím více či méně úspěšně pokoušejí. Chtěla bych proto zjistit, co jim v adaptaci bránilo či naopak pomáhalo.

³ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. str 352

1. Adaptace

Úvodem kapitoly bych nejprve vymezila pojmy, které se dále budou objevovat v textu a jsou pro tuto práci relevantní. Definice jsem převzala z Velkého sociologického slovníku a další pak z Interkulturní psychologie Jana Průchy.

1.1 Pojmy

Adaptace – proces a výsledek procesu změn v chování, ve struktuře společenské skupiny, v sociální organizaci nebo v kultuře, přispívající k přežití, fungování nebo udržování rovnováhy se sociálním a přírodním prostředím. Obecněji adaptace označuje schopnost individua nebo skupiny přežít v daném sociálním a přírodním prostředí.⁴ (Velký sociologický slovník I, str.40)

Etnicita – je vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu. (Velký sociologický slovník I, str. 275)

Etnikum (etnická skupina) – je společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, že etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou. (Velký sociologický slovník I, str.277)

Kultura – je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. (Velký sociologický slovník I, str. 548)

Kulturní distance- stupeň blízkosti či vzdálenosti kultury hostitelské země ke kultuře původní země migrantů.⁵ (Interkulturní psychologie, str. 100)

⁴ Velký sociologický slovník, I. Praha, Karolinum, 1996.

⁵ PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004.

Akulturační stres – pocit nepohodlí, který vzniká při styku příslušníků minoritní etnokulturní skupiny dominantní kulturou, u jednotlivců minoritní skupiny dochází k celé škále změn (např. změny oblékání, stravování, vyjadřování může vést až k depresím, pocitům nejistoty či úzkosti) (Interkulturní psychologie, str. 104)

Obecně je adaptace schopností jedince, skupiny nebo kultury přizpůsobit se sociálním či přírodním podmínkám. Proces adaptace se nemusí vztahovat jen na změny ke kterým dochází v při střetu různých etnických skupin. Adaptovat se člověk musí v mnoha různých situacích. Adaptovat se musí student, který nově přichází na vysokou školu. Adaptovat znamená přizpůsobit se novým životním podmínkám v nejširším smyslu tohoto slova.

1.2 Teorie adaptace

Adaptace je dlouhodobý proces, v jehož průběhu lidé přeměňují svůj život a usazují se k více či méně spokojené existenci. Říkáme více či méně, neboť probíhající proces nakonec vede v novém prostředí k životu, který může dosahovat vysokých kvalit, ale zrovna tak může skončit neuspokojením. V tomto významu adaptace odkazuje k relativně stabilním změnám, k nimž dochází u jednotlivce či skupiny, která se tím vyrovnává s vnějšími požadavky. Krom toho adaptace může, ale rovněž nemusí zlepšovat vazby mezi jednotlivci a jejich okolím. Neznamená to však, že by se jedinec, nebo skupina, musel změnit tak, aby se podobal více svému okolí (jak k tomu dochází například u asimilace), ale může zahrnovat i neochotu se změnit a pokusy změnit své okolí, nebo se prostě ze společnosti vyčlenit, společně, v rámci etnika, se přestěhovat (separace). Adaptace jako slovo není samo o sobě nositelem pozitivního ani negativního významu. Adaptace (v širokém smyslu navazování kontaktů minority s majoritou) se přirozeně dotýká otázek biologických, psychologických, morálních, politických, právních, ekonomických, sociálních, kulturních i geografických.⁶

Searle a Ward poukazují na dva aspekty adaptace: za první adaptace vnitřní či adaptace v psychologickém slova smyslu - může být vnímána například jako pocit pohody nebo sebeúcty a za druhé adaptace sociokulturní – ta odkazuje ke kontaktům jedince s ostatními

⁶ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. Str. 370

členy nové společnosti.⁷ Ač jsou psychologická a sociokulturní adaptace koncepčně rozlišeny je patrné, že spolu do značné míry úzce souvisí.

1.3 Strategie adaptace

Pro tuto práci jsem zvolila přístup J.W. Berryho, který se věnuje problematice kroskulturní psychologie. Ukazuje se, že postoje a chování migrantů a postoje a chování hostitelů se vzájemně ovlivňují, přičemž se uplatňují různé typy strategií adaptace.⁸ Tyto strategie jsou tvořeny dvěma složkami, které jsou ve vzájemném vztahu a mohou se ovlivňovat, těmi jsou postoje a chování. Strategie adaptace imigrantů v hostitelské společnosti mohou být klasifikovány podle schématu, který vypracoval J.W. Berry, nejprve rozlišil dvě základní strategie: asimilaci a integraci, později k nim přidal ještě další dvě strategie: separaci a marginalizaci.⁹ Existují samozřejmě i strategie, které uplatňuje majoritní společnost vůči imigrantům, těmi jsou: multikulturalismus, segregace, „vstřebání“ a vyloučení.

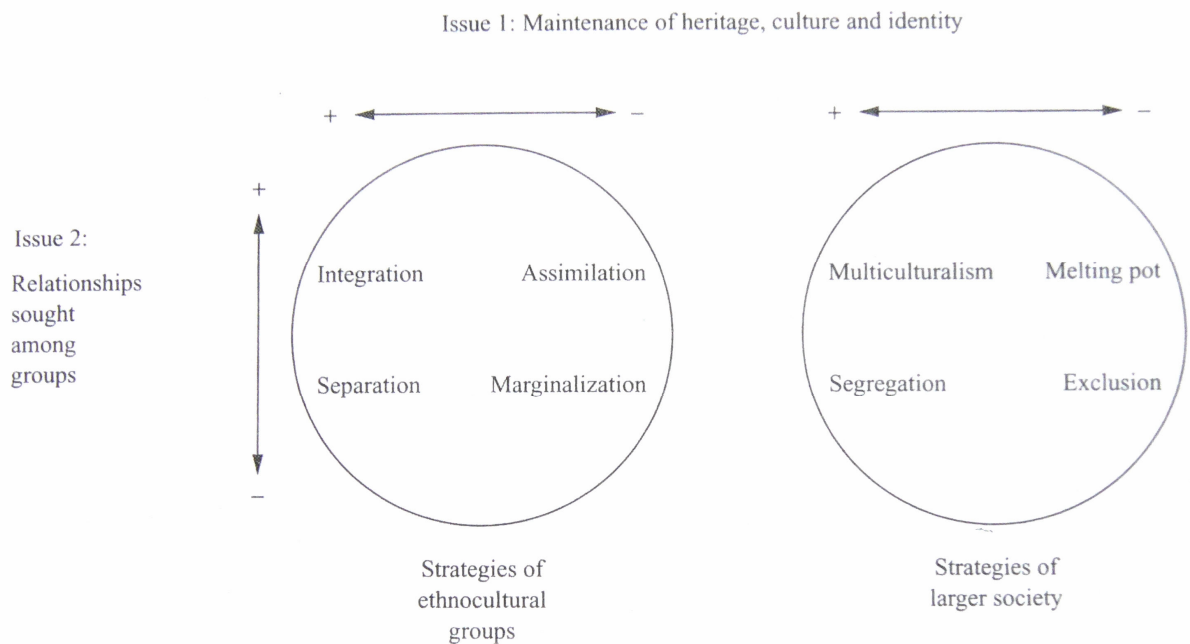

Diagram 1:

⁷ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. str. 352

⁸ PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004. str. 97

⁹ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition Str. 353

Schéma zachycuje čtyři strategie adaptace: integrace, asimilace, separace, marginalizace a čtyři varianty postojů majority. Lze je znázornit jako kvadranty ve dvou kruzích, kdy horizontální osa značí míru zachování si kulturního odkazu předků, tradic a identity, vertikální osa pak vyhledávání vztahů mezi skupinami.¹⁰

Taxonomie strategií adaptace migrantů¹¹

Integrace je takový způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité, avšak současně si chtějí udržet i svou vlastní kulturu. Integrovaní imigranti mají pak dvojí kulturní identitu, tj. jednak svou původní a jednak nově získanou.

Asimilace je způsob adaptace, při němž imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země, kdežto svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí. Tato strategie předpokládá kontakt imigrantů s příslušníky hostitelské země, poznávání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem, zvyklostí.

Separace vlastně není adaptace: V tomto případě imigranti nepovažují kontakt s kulturou a příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v určité izolaci od ní, pouze se svou původní kulturou.

Marginalizace je strategie těch imigrantů, kteří necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, ale neuchovávají si ani svou původní kulturu. Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se jen se subkulturou své vlastní skupiny.

Z výše uvedené taxonomie plyne, že imigranti uplatňují různé strategie adaptace na nové životní prostředí. Existují faktory, které podmiňují volbu této strategie, mohou jimi být osobnostní charakteristiky imigrantů, velkou roli jistě hraje důvod jejich migrace (zda se jedná o migraci dobrovolnou, nebo nucenou). Jinou strategií přizpůsobení se novému prostředí budou volit migranti dočasní, jinak se rozhodnou ti, kteří přišli se záměrem usadit se v novém místě na stálo. Svou roli dále hraje kulturní distance či kulturní blízkost, tedy jakýsi rozdíl v hodnotách kultur.

¹⁰ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. Str. 354

¹¹ PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004. str. 98

1.4 Faktory podmiňující adaptaci

Adaptace je samozřejmě ovlivněna jednak migranty samými, ale též zejména imigrační politikou země a přístupem její majoritní populace k imigrantům. Specifikujeme-li blíže, na čem adaptace dále závisí, je důležité uvést rovněž důležitost faktorů fyzické a kulturní blízkosti minoritní-imigrační populace a populace majoritní, přání na straně minority úspěšně se začlenit do majoritní společnosti, charakter bydlení, resp. šířeji místa bydliště minority a velikost a typ minulých a současných imigračních pohybů daného etnika, jakož i geografická poloha, resp. vzdálenost zdrojové a cílové země(Drbohlav)¹²

Kulturní blízkost (cultural proximity) hraje významnou roli při soužití různých etnik. Obecně lze říci, že čím je kulturní distance větší, tím vyšší je pravděpodobnost komplikací v soužití. Ovšem teorie o vlivu kulturní distance nemá univerzální platnost. Lze doložit bezproblémové soužití etnik, která jsou kulturně velmi vzdálená. To lze obvykle vysvětlit podobnými životními hodnotami.¹³

Přizpůsobení se novému prostředí u migrantů je ovlivněno mnoha faktory, máme zde na mysli jak integraci migrantů, tak jejich osobní pocit „zapadnutí“ do nového sociálního prostředí. Jedná se zejména o motivaci příchodu, předchozí znalost kultury, jazyka, zvyklostí nového místa pobytu, předpokládaná doba pobytu. Dále jsou to rodinné zázemí a podpora. Osobnost migranta může být také faktorem, „určité osobnostní faktory jsou pro kulturní senzitivitu důležitým předpokladem (např. orientace na lidi, vnímavost, otevřenost).“¹⁴ který ovlivňuje míru jeho začlenění do nového prostředí: jedná se zejména kognitivní, afektivní a behaviorální kompetence.

V průběhu adaptace pociťují migranti často akulturační stres, vyrovnat se s ním jim pomáhá identifikace se svou etnickou skupinou. „Některé výzkumy prokazují, že čím více se imigranti identifikují se svou etnickou skupinou, více jsou přesvědčení, že mají „externí oporu“ při adaptaci na nové prostředí. Touto externí oporou může být pro imigranta především pocit, že jsou mu k dispozici lidé, na které se může spoléhat s prosbou o radu nebo pomoc, kterým může věřit apod.“¹⁵

¹² ŠIŠKOVÁ, Tatjana (Ed): Menšiny a migranti v České republice. Praha, Portál 2001. str. 23

¹³ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. Str. 361

¹⁴ MORGENSTERNOVÁ, Monika – ŠULOVÁ, Lenka a kol.: Interkulturní psychologie. Praha, Karolinum 2007. str. 84

¹⁵ PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004. str. 105

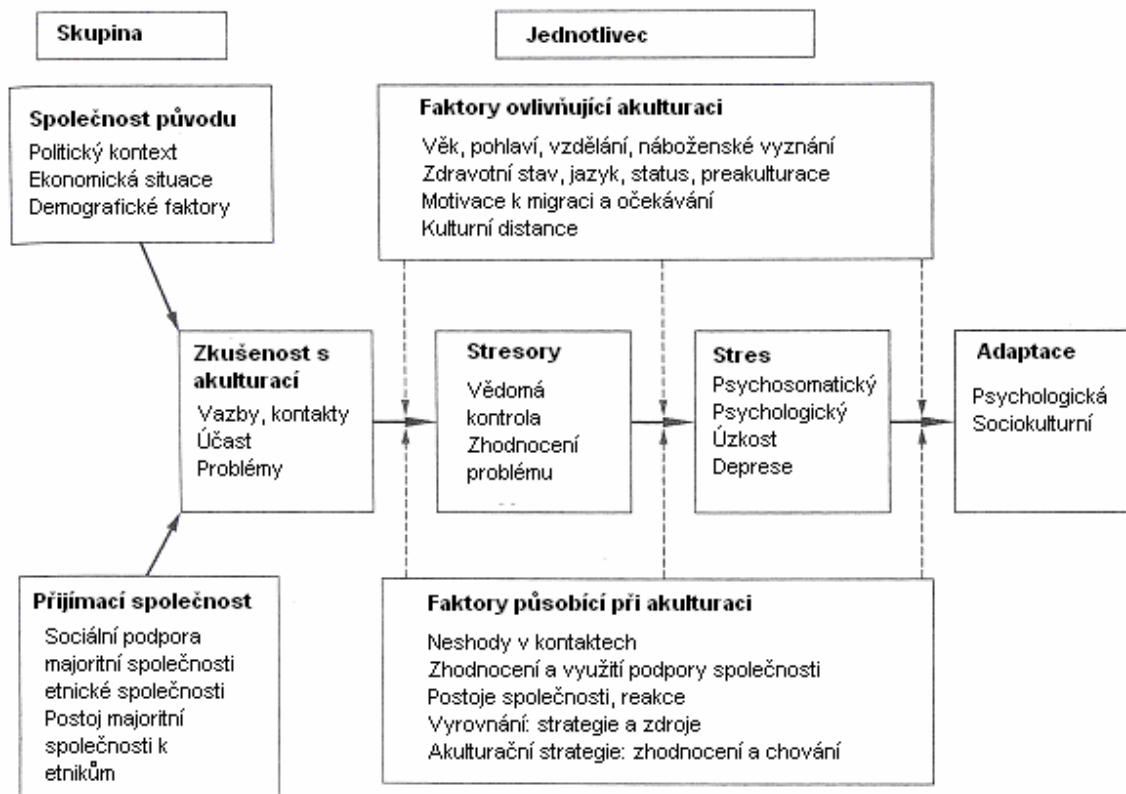

Diagram 2:

Schéma znázorňuje faktory, které ovlivňují akulturační stres a adaptaci¹⁶

„Adaptabilita je klíčová, zejména ve zpracování a přijetí nových kulturních vzorců chování. Adaptabilitu chápeme v širším slova smyslu než jen jako pouhou schopnost přizpůsobení se novým podmínkám. Chápeme ji obecně jako umění zachovat si duševní pohodu, pocit bezpečí a zdraví i při výrazné změně životních podmínek.“¹⁷

¹⁶ BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition. Str. 363

¹⁷ MORGENSTERNOVÁ, Monika – ŠULOVÁ, Lenka a kol.: Interkulturní psychologie. Praha, Karolinum 2007.

1.5 Migrace

V „postmoderní“ době dochází růstu mobility. Dle Baumana je pro dnešní dobu typická nesvoboda pohybu: „V dnešní době jsme všichni v pohybu. Mnoho z nás mění místa – stěhujeme se do nových domovů, nebo navštěvujeme různá města a kraje, aniž bychom se tam chtěli usadit. Někteří z nás k cestování ani nepotřebují vyjít ze svého bytu, ..., většina z nás je v pohybu, i když fyzicky, tělesně, zůstáváme na místě.“¹⁸

Ponechám stranou úvahu zda sebou „postmoderní“ doba přinesla nesvobodu, nebo spíše svobodu pohybu. Faktem zůstává, že od začátku devadesátých let se česká společnost vyrovnává se skutečností zahraniční imigrace a s ní přibývajícím etnickou různorodostí obyvatelstva. Pro českou společnost je toto vyrovnání se o to náročnější, že od čtyřicátých do začátku devadesátých let byla v podstatě homogenní¹⁹ a nebyla zvyklá na každodenní setkávání s cizinci, kteří pochází z jiného kulturního okruhu. To zda budou cizinci do nové společnosti přijati záleží nejen na nich samotných, ale rovněž na postojích majoritního obyvatelstva.

„Migrace je pouze jednou z forem prostorové mobility obyvatelstva. Tou rozumíme pohyb obyvatelstva v geografickém prostoru z důvodu uspokojování potřeb v nejširším významu tohoto pojmu. Prostorová mobilita není pouhým fyzickým přemístěním, ale je to též proces výběru místa, spojený s emocionální vazbou k objektům či prostorovým celkům.“²⁰ V této definici nehraje roli vzdálenost, kterou migranti ušli než našli místo, kde budou moci uspokojit své potřeby. Jedná se nám tu o proces výběru místa a o emocionální vazbu, kterou si k němu vytvořili. Což nás již vede k adaptačnímu procesu, jímž migranti nutně procházejí.

Podle příčiny můžeme migraci rozdělit do následujících kategorií:

- sezónní
- dočasná nesezónní
- opakovaná
- průběžná
- trvalá
- konfliktní (je motivována násilným konfliktem v zemi původu)

¹⁸ BAUMAN, Zygmunt: Globalizace. Důsledky pro člověka. Praha, Mladá Fronta, 1999. str. 95

¹⁹ Budu-li považovat Čechy a Slováky za jeden národ, existovala zde jediná menšina a tou byli Romové.

²⁰ DRBOHLAV, Dušan: Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu migrace obyvatelstva. IN Geografie – sborník české geografické společnosti, 1999, č.2 roč. 104 ss.73-88

Podle této typologie migrace se v našem případě jedná o migraci dočasnou nesezónní zaměřenou na pozitivní hodnoty, jimiž je získání vzdělání.

2. Přirozená historie mého výzkumu

Cílem předkládané eseje bylo popsat proces adaptace běloruských studentů na Fakultě humanitních studií univerzity Karlovy v Praze. Chtěla jsem zjistit do jaké míry se sžili s novým prostředím. Co jim adaptaci usnadnilo a co jim v ní naopak bránilo. Jak se vyrovnávali s každodenními problémy, které život v cizí zemi bezesporu přináší.

2.1 Sběr dat

Sběr dat jsem prováděla od dubna do července 2008, vzhledem k tomu, že cílová skupina Bělorusů je v Praze od února 2005 má takový časový rozsah výpovědí jednotlivých respondentů minimální odchylky a lze o nich tedy uvažovat, jako by byly získány v jednom okamžiku. Během této doby jsem uskutečnila celkem osm rozhovorů, z nichž jeden jsem nakonec k analýze nepoužila, protože se jednalo o studenta, který přijel nezávisle na této skupině. V kapitole Analýza rozhovorů pak pracuji s daty získanými od šesti studentek a jednoho studenta, pohlaví respondentů tedy při rozboru nebylo zohledňováno. Rozhovory trvaly zhruba jednu hodinu, nejkratší byl čtyřicetiminutový a nejdelší dvouhodinový. V době konání rozhovorů bylo dotazovaným od 21 do 26 let.

2.2 Výběr a oslovení respondentů

Jelikož, jak jsem již vysvětlila výše, se jedná skupinu studentů z bývalé Evropské humanitní univerzity v Minsku, kteří přijeli na pozvání naší fakulty v únoru roku 2005, nebylo složité sehnat jejich kompletní seznam²¹, z původních třinácti přišedších studentů jich ve studiu pokračuje jedenáct, dva studenti se během prvního semestru rozhodli vrátit zpět. Rozhodla jsem se oslovit každého zvlášť školním emailem²², bohužel na tento můj počín žádný ze studentů nezareagoval a já jsem byla nucena znovu zvážit jakým způsobem s respondenty navážu kontakt. Nakonec se mi přes moji kamarádku podařilo navázat kontakt s jedním běloruským studentem z této skupiny a dále jsem již použila metodu sněhové koule,

²¹ Seznam těchto studentů mi poskytla vedoucí práce Mgr. Eliška Pincová

²² K oslovení respondentů mailem jsem se rozhodla především z toho důvodu, že žádného z nich jsem předem osobně neznala a neměla jsem ani možnost potkat je všechny společně na nějakém kurzu, který by byl pro ně zaměřen. Oslovovat je pak hromadně na nějakém jiném kurzu nebo semináři mi nepřišlo nevhodné, domnívala jsem se, že by se mohli cítit ke spolupráci nuceni a navíc bych poukazovala na jejich jinakost. Kontaktovat cílovou skupinu emailem se mi tedy jevilo jako nejvhodnější řešení, email je dostatečně formální a přitom spolehlivý komunikační prostředek.

kdy mi během rozhovoru respondent doporučil svého kamaráda, a ten potom zase někoho dalšího.

2.3 Charakteristika respondentů

Respondentka 1

Žena, 21 let, FHS UK,

Respondentka č.1 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Je z východního Běloruska. Před příchodem na FHS studovala Ochranu kulturního dědictví a management cestovního ruchu na EHU v Minsku. Hovoří česky, anglicky, rusky.

Respondent 3

Muž, 26 let, FHS UK,

Respondent č.3 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Je z Minské oblasti Běloruska. Před příchodem na FHS studoval Ochranu kulturního dědictví a management cestovního ruchu na EHU v Minsku. Hovoří rusky, polsky, česky, anglicky, francouzsky.

Respondentka 4

Žena, 23 let, FHS UK,

Respondentka č.4 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Je z hlavního města Běloruska. Před příchodem na FHS studovala Cestovní ruch, historii umění a muzeologii na EHU v Minsku, po uzavření univerzity pak Mezikulturní komunikaci na Minské státní lingvistické univerzitě. Hovoří rusky, anglicky, německy, česky, polsky a bělorusky.

Respondentka 5

Žena, 22 let, FHS UK,

Respondentka č.5 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Je z Grodenské oblasti. Před příchodem na FHS studovala Kulturologii a vizuální studia na filosofické fakultě EHU v Minsku. Hovoří rusky, bělorusky, anglicky, česky a italsky.

Respondentka 6

Žena, 21 let, FHS UK,

Respondentka č.6 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Je z Grodenské oblasti. Před příchodem na FHS studovala Ochranu kulturního dědictví a management cestovního ruchu na EHU v Minsku. Hovoří rusky, česky, anglicky, francouzsky. Chtěla by zůstat v České republice a pracovat pro nějakou mezinárodní společnost.

Respondentka 7

Žena, 22 let, FHS UK,

Respondentka č.7 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Pochází z hlavního města. Před příchodem na FHS studovala Ochranu kulturního dědictví a management cestovního ruchu na EHU v Minsku. Hovoří česky, anglicky, rusky.

Respondentka 8

Žena, 23 let, FHS UK,

Respondentka č.8 studuje na FHS UK ve 3.ročníku. Pochází z Minské oblasti. Před příchodem na FHS studovala Kulturologii a public relations na EHU v Minsku. Ovládá angličtinu, ruštinu, běloruštinu, francouzštinu, španělštinu a češtinu.

2.4 Příprava na rozhovor

Před prvním rozhovorem jsem se snažila zaprvé zorientovat v informacích o Bělorusku samotném, k tomu mi posloužily následující publikace: Dějiny Běloruska²³, Bělorusko²⁴ a Neznámé Bělorusko²⁵, dále internetové zdroje www.belcentrum.org a www.belorusko.cz, zadruhé jsem prostudovala publikace, které se zabývaly problematikou migrantů a etnických komunit v České republice: Kdo jsem a kam patřím?²⁶, Etnické komunity v české společnosti²⁷, Jsem imigrant²⁸ a zúčastnila jsem se semináře na téma

²³ SAHANOVÍČ, Hienadz, ŠYBIEKA, Zachar: Dějiny Běloruska. Praha, Lidové noviny 2006.

²⁴ ŘEZNÍK, Miloš: Bělorusko. Praha, Libri 2003.

²⁵ ANCIPIENKA, Ales, AKUDOVIC, Valancin (Eds.): Neznámé Bělorusko. Praha, Dokořán 2005.

²⁶ BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam a kol.: Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. Praha, Sofis 2005.

²⁷ BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam (Eds.): Etnické komunity v české společnosti. Praha, Ermat 2006.

²⁸ PEŠKOVÁ, Michaela a kol.: Jsem imigrant – Ja immigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice. Ústí nad Labem, Vlasta Králová 2006.

Migrace v Centru OSN²⁹. Před prvním rozhovorem jsem si vytyčila následující okruhy hovoru:

- 1) předchozí studium v Bělorusku a pozadí rozhodnutí jít studovat do Praze, předchozí znalosti o ČR, cestování, jazyková vybavenost, vztahy v rodině a přátelské vztahy v Bělorusku;
- 2) příprava na studium v Praze, zařizování formálních záležitostí, jazykový kurz, představy;
- 3) první semestr v Praze, příjezd, zařizování, škola, ubytování, první kontakty s českými spolužáky, problémy;
- 4) identita, zvyky a tradice, jazyk, přátelé;
- 5) studium a život v Praze, škola, práce, přátelé, kontakty s rodinou, návštěvy, plány do budoucna.

K těmto okruhům jsem si připravila seznam otázek, ten mi však sloužil spíše pro orientaci v tom, k čemu bych měla přivést hovor. První dva rozhovory pak probíhaly spíše spontánně, kdy jsem respondentům nechala prostor a do vyprávění jsem příliš nezasahovala. V dalších rozhovorech jsem se pak již držela seznamu otázek a nenechala jsem respondentovu mysl „utíkat“ k dalším asociacím, zkrátila jsem tak čas rozhovoru na zhruba šedesát minut.

Na základě prvních dvou rozhovorů jsem pak dotvořila sadu otázek³⁰, výpovědi s kterými jsem pracovala v kapitole 4 jsou tedy získány přímým strukturovaným rozhovorem s otevřenými otázkami³¹.

2.5 Místo a čas konání rozhovoru

Na základě časových možností respondentů jsem navrhovala čas a místo pro konání rozhovoru, respondenti měli vždy na výběr, kde by se nejrady sešli. Tím jsem chtěla navodit co nejpříjemnější atmosféru pro respondenty i sebe samotnou. Rozhovory se tak konaly v kavárně blízko filosofické fakulty a u mě doma ve Strašnicích. Jeden rozhovor proběhl ve volné učebně na FHS v Jinonicích, ale akustika prázdné třídy se neukázala být optimální pro záznam rozhovoru na diktafon a přepisovala jsem ho s obtížemi. Dva rozhovory se odehrály v kavárně v dopoledních hodinách, kdy jsem předpokládala menší provoz a mohla očekávat vcelku tiché a klidné prostředí. Atmosféra v kavárně byla, myslím, uvolněná a příjemná pro

²⁹ Na semináři Mgr. Eliška Motlová vedla rozhovor s ukrajinskou studentkou, která studuje v Praze, měla jsem možnost ujasnit si oblasti problémů, s kterými se mohou studenti z bývalých zemí SSSR při studiu v ČR potýkat a vytipovat si jejich možné zdroje.

³⁰ Jednalo se o pár drobných změn ve formulaci otázky, jelikož jsem si uvědomila, že není správně postavena. Několik otázek jsem vynechala, jelikož se ukázaly být pro můj výzkum nepodstatné.

³¹ HENDL, Jan: Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha, Portál 2005. str. 173

obě strany, ani se záznamem a následným přepisováním nebyl téměř žádný problém. Polovina respondentů, tedy čtyři, upřednostnila návštěvu u mě doma. To bylo dáno zřejmě tím, že tito studenti jsou ubytováni na koleji Hostivař, takže tato varianta pro ně byla časově nejdostupnější. Navíc se domnívám, že podnětem k tomuto výběru mohl být i fakt, že se „chtěli podívat do české domácnosti“ více respondentů uvedlo, že je v Bělorusku zřejmě běžnější pozvat někoho k sobě domů a že tady ještě na návštěvě nebyli, což je i trochu mrzelo. K uskutečnění jednoho rozhovoru jsem využila program Skype verze 3.0, jelikož respondent se momentálně nenacházel na území České republiky, ale přesto projevil zájem se rozhovoru zúčastnit, k záznamu jsem použila program Pamela for Skype.

2.6 Informovanost a souhlas respondentů

Na začátku rozhovoru byli respondenti informováni o záměru mé bakalářské práce. Zaručila jsem jim diskrétnost při zpracování dat a anonymitu. Od respondentů jsem získala ústní souhlas s nahráváním a dalším zpracováním údajů s tím, že data nebudou spojena s konkrétními jmény a nahrávky rozhovorů ani jejich doslovné přepisy neposkytnu třetím osobám. Dále vzhledem k tomu, že se jedná o studenty Fakulty humanitních studií, bylo třeba v rámci zachování jejich anonymitu, vynechat některých citlivých údajů (informace týkající se rodiny atd.) které by mohly přispět k identifikaci jednotlivých respondentů.

2.7 Zpracování rozhovorů

V kapitole Analýza rozhovorů tedy pracuji s rozhovory, které jsem uskutečnila se sedmi respondenty jejichž věk se pohyboval mezi 22 a 26 lety, a jsou označeni jako R1, R3 až R8, podle pořadí v kterém jsem s jednotlivými respondenty hovořila. Rozhovor s R2 jsem z analýzy vyloučila, jelikož přijel za jiných okolností než mí ostatní respondenti. Rozhovory probíhaly podle předem daného scénáře otázek, které jsem nekladla v přesném pořadí, ale přizpůsobila je volně probíhajícímu rozhovoru. Všechny rozhovory jsem nahrávala na digitální diktafon a poté doma přepisovala. Získané údaje jsem poté rozčlenila podle témat kterým se věnuji.

3. Analýza rozhovorů

3.1 Před příjezdem

(rozhodování a motivace)

Vzhledem k tomu, že jsem se nakonec rozhodla do analýzy zahrnout pouze případ běloruských studentů, kteří přišli v zimě roku 2005, a to zejména z důvodu lepší možné vzájemné komparace, byl i důvod jejich příchodu do Prahy podobně motivován. Bělorusko se vlastně nikdy nestalo demokratickým národním státem, po svém (novém) vzniku v roce 1991 se potýkalo s velkými hospodářskými problémy a občané jako by vůbec nebyli připraveni na demokracii, ozývaly se hlasy stýskající si po komunistickém vedení země a po užších kontaktech s Ruskem. Není se čemu divit, že ve volbách v roce 1994 byl zvolen Aleksander Lukašenko, brzy na to byly po provedeném referendu „navráceny“ zemi její symboly užívané v době Sovětského svazu, nicméně svoboda začala být novému režimu spíše na závalu a začalo docházet k různým represím.³²

Až na konec po parlamentních volbách v létě 2003 došlo k další vlně omezování což mělo mimo jiné za následek i zavření Evropské humanitní univerzity. Na vedení Evropské humanitní univerzity byl vyvíjen dlouhodobý nátlak, aby přestala vzdělávat mladé lidi v „západním duchu“. Nakonec v červenci 2004 běloruský ministr školství Radkov vyzval rektora Evropské humanitní univerzity profesora Mihailova, aby na svůj post rezignoval. Za profesora Mihailova se postavila akademická rada EHU podporovaná zaměstnanci univerzity i jejími studenty a žádali ho, aby ve funkci zůstal. Na to přišel dopis zaslaný prezidentskou zprávou, který připomínal fakt, že univerzitě vyprší nájemní smlouva na budovy a udal termín do kterého mají být vyklizeny. Evropská humanitní univerzita tak přišla o místo, kde by dále mohla fungovat a žádné náhradní prostory jí nebyly pronajaty v důsledku čehož přišla o akreditaci.³³

Na tento nátlak ze strany běloruské vlády zareagovaly mnohé zahraniční školy, humanitární organizace i grantové agentury. Studenti zavřené Evropské humanitní univerzity v Minsku měli několik možností jak se s danou situací vypořádat, buď mohli přejít na jinou univerzitu či vysokou školu v Bělorusku a vybrat si některý ze studijních programů tam nabízených. Další možností bylo pokračovat na Evropské humanitní univerzitě, která později

³² ANCIPIENKA, Ales, AKUDOVIC, Valancin (Eds.): Neznámé Bělorusko. Praha, Dokořán 2005.

³³ <http://chronicle.com/weekly/v50/i48/48a03701.htm> (6.5.2009)

přesídlila do Vilniusu a má statut běloruské univerzity v exilu. S dalšími nabídkami pak přišli různé zahraniční univerzity v Polsku, Rusku, Německu a v neposlední řadě také v Čechách.

R1 říká: *Já jsem tam začala studovat výšku a to bylo to co jsem chtěla,... A hodně se mi to líbilo, ale nedopadlo to dobře, protože ta škola byla z politických důvodů zrušena. Ta škola se vlastně jmenovala Evropská humanitní univerzita a byla podporovaná taky granty z Evropy třeba. Takže vlastně potom získala velkou podporu asi tím, že jsme dostávali nějaká pozvání někam, takže já jsem přijela, vlastně celá naše skupina Bělorusů, tehdy nás bylo ještě třináct lidí, teď už je nás jedenáct. ... A nedopadlo to tenkrát dobře, já jsem byla docela nešťastná z toho, já jsem studovala jenom jeden rok, pak půl rok jsem nic nedělala. Zkusila jsem státní školu, ale nešlo to. A jako vzdala jsem to prostě. Je to docela těžká situace v Bělorusku, myslím ten ideologický nátlak. Pak jsem se dozvěděla, že je možnost jet do Čech na Fakultu humanitních studií a jako samozřejmě za určitých podmínek. Taky byly možnosti jet třeba do Ruska, do Polska do Německa. No a tady byly docela pěkné podmínky, podle mě, že jako nebudeme muset platit nic, jako žádné školné a třeba platit kolejně za stejných podmínek jako platí Češi a Slováci nebo prostě ti co studují v češtině a na oplátku budeme muset začít rovnou studovat a to v češtině, tak jako to bylo jako docela zajímavé podmínky ☺ a když jsme se dozvěděli, tak jsme se přihlásili, neměli jsme žádné přijímačky nic. Ale řekli nám, že budeme muset umět aspoň trochu česky a měli jsme jenom pár měsíců. R3 vzpomíná: *Rozhodl jsem se proto, že jsem měl na vybranou v tu dobu... to je stará historka, to už všichni znají tady na FHS. Studoval jsem na Evropské humanitní univerzitě (v Minsku), která už existovala nějakých dvanáct nebo třináct let, měla spoustu zahraničních vztahů. A uznávala, propagovala evropské kulturní a vzdělávací hodnoty, ale v Bělorusku to takhle moc nešlo. Takže kvůli řešení prezidenta Lukašenko byla zavřena podle formálních podmínek. A jelikož naše univerzita měla ty zahraniční vztahy a náš rektor měl kontakty měli jsme možnost pokračovat ve studiu. Naše skupina měla na výběr Petěrburg – Petrohradskou státní univerzitu anebo jsme mohli jít do Prahy, Univerzita Karlova nabízela 13 míst.**

Dalším motivem, který ovlivnil rozhodování byli finance: *Dalším motivem bylo finanční rozhodnutí. Navíc česko bylo v Evropské unii ještě sice nebylo v Shengenském prostoru, ale už se k tomu schylovalo. Mě osobně to přišlo zajímavější a perspektivnější než ten Petrohrad. Když jsme vlastně potom uvažovali o tom studiu, co se tady budeme učit a dalších věcech jak to tady chodí a tak, nic jsme nevěděli. Byli jsme tak vrženi do toho, znali jsme jen ty formální podmínky, žádné další informace jsme v tu dobu neměli, tak to byl takový zážitek pro nás.*

R4: *Zavřeli nám univerzitu Bělorusku a potom jsme studovali skoro všichni na státních univerzitách, ale brzy jsme zjistili, že přístup i podmínky jsou jiné. Na Ehu jsem měla stipendium, tady mi ho nedali, takže bych musela všechno platit, ale na to naše rodina nemá... Pak se objevili nějaké nabídky studovat v zahraničí, tak jsem si zvolila Prahu.*

R8: *„Studovali jsme v Bělorusku na univerzitě a ona byla z politických důvodů zavřená, myslím, že jste o tom už slyšela... Ta univerzita byla podporovaná Evropskou unií, takže univerzity, které chtěly mohly přijmout nějaké studenty z té EHU. Já jsem chtěla jít do Ruska do Sankt Petěrburgu, ale rodiče byli proti, tak jsem tady... že tam není dobré klima a je tam trochu nebezpečno. Pak jsme dostali nabídku od Karlovy univerzity, tak jsme jeli sem.“*

Nejčastějším motivem volby Prahy za nové místo studia byly tedy: nespokojenost se situací na Běloruské státní univerzitě, dále motivy finanční, objevují se i motivace klimatické, jeden respondent přišel s poetickým, vlasteneckým vysvětlením R2: *„Rozhodoval jsem se mezi Polskem a Českem, no a tady studoval František Skaryna.“*

Všechno ale nebylo tak jednoduché jak by se na první pohled mohlo zdát. Studenti se přihlásili do konkurzu na volná místa na FHS, zároveň si ale drželi svá místa na Běloruské státní univerzitě v Minsku, pro případ, že by jim plán nevyšel. R4: *„Protože jsme si nebyli do poslední chvíle jistí, jestli nám to vyjde, jestli pojedeme. Takže jsme si drželi tu univerzitu, pro případ, že by to nedopadlo dobře a my bychom museli zůstat v Bělorusku.“* I po zveřejnění výsledků konkurzu, si stále nebyli jistí svou situací a krom jazykové přípravy stále plnili studijní povinnosti na univerzitě, kde prozatím studovali. R1: *„Docela dlouho se ještě uvažovalo, když jsme byli v Bělorusku, jestli nás budou chtít přijmout v zimě anebo až v létě, ale to bysme museli čekat v Bělorusku skoro celý rok. To jsme se vlastně názorově rozdělili, my ještě v Bělorusku. My jsme věděli, že to záleží na rozhodování tady oni se neptali kdy chceme přijet. Ale jedna skupina říkala, že to bude dobře když začneme v zimním semestru, že to bude řádně jako prváci a druhá skupiny říkala, že když to protáhneme tak to možná někde zanikne a všichni na to zapomenou, jako na to, že máme přijet. Tak jsme chtěli jet co nejdřív. To nám zpočátku dělalo problém, hlavně kvůli jazyku, neměli jsme moc času se naučit česky... Ale protože na FHS nemáme takový fixní program a víme co máme dělat podle semestru tak jsme se podle toho řídili.“* R5: *„Doufali jsme, že nám to vyjde. Jediné co jsme nevěděli jestli to zvládneme finančně a jestli dostaneme víza. Protože k žádosti o vízum jsme museli donést spoustu potvrzení, včetně dokladu o dostatku finančních prostředků, které jsme moc jako neměli... tak jsme nevěděli jestli to vyjde a jestli to zvládnem, každý se něčeho bál.“*

Předchozí znalosti jazyka a reálií, představy o Praze

Pokud se týká informovanosti studentů o místě jejich budoucího života, nelze zcela zobecnit jejich předchozí povědomí. Samozřejmě nějakou představu měl asi každý, ale jen málokomu se poštěstilo navštívit Českou republiku před tímto životním krokem. Znalosti o budoucím působišti respondenti nejčastěji měli ze školy, různých reportáží či článků.

Někdo měl bližší přístup alespoň ke zprostředkovaným informacím: R3 *„Moje teta tady studovala (půlroku, nebo rok) byla na výměně na UK. A pak v Bělorusku někdy prováděla české turisty. Byla v kontaktu s Čechy, jinak nikdo z rodinu tu předtím nebyl, to byly spíš takové zájezdy pro ty vysoké funkcionáře.... ale bylo oblíbené třeba oblečení z Čech se vozilo, to bylo lepší než u nás. Nebo taky český nábytek jsme měli...“*

V představách některých Bělorusů se tak Praha mohla jevit kouzelně: *„Ne. Jediné co jsme měli nějaké obrázky, když máma studovala tak s kamarádkami navštívila Prahu, tak jsem měla pohled z Pražského hradu, vypadalo to jako pohádkové město.“* R5: *„Ne, nikdy předtím jsem v Praze nebyla. Ale moji kamarádi tady byli o prázdninách a říkali, že je to tu hezké. Praha je prý takové studentské centrum Evropy.“*

Míra znalostí o novém prostředí i samotná snaha se něco dozvědět by mohla podpořit následnou adaptaci u těchto studentů. R7: *„Ne, nezjišťovala jsem nic... vlastně jsem měla pocit, že by mě to mohlo zaskočit...“* dává tak najevo již předem jistou obavu z nové země. R8: *„No kultura jsem myslela, že máme trošku společného, ne když jsme Slovani. No myslela jsem si, že to bude trošku podobné jak v Polsku, s tím náboženstvím, ale to jsem rychle zjistila, že je to úplně jinak. No z přírody jsem nebyla moc překvapená. No jsou tady hory, je to normální no. No věděla jsem, že Praha je hezké město, měla jsem nějakou představu jaké to tady je. Viděla jsem nějaké obrázky Karlův most a tak... a pak jsem viděla nějaké reportáže.“*

Jazyk

Skutečnost, že tato skupina přicestovala společně za výše uvedených okolností předznamenává, že pokud se týká za. Pokud se týká jazykové vybavenosti respondentů v době příjezdu, byla jejich znalost na elementární úrovni. Po úspěšně vykonaném konkurzu se všichni se společně připravovali na studium v Praze a chodili společně na hodiny českého jazyka. Přípravný kurz trval tři měsíce, ale mnozí z nich mají pocit jako by se během těch pár měsíců vůbec nic nenaučili a do Čech přijížděli s téměř nulovou znalostí. R5: *„Pro mě ta jazykovka, moc smysl neměla, je pravda, že jsem se tomu příliš nevěnovala. Asi jsem si tenkrát*

ještě neuvědomila, že to bude tak složité. Asi jsem o tom moc nepřemýšlela. Ono je totiž něco jiného se tak trochu domluvit a něco jiného je číst, studovat v tom jazyce a vyjadřovat se – to je mnohem složitější.“

Zřejmě to ale nebyl jen malý zájem studentů, který jim ztěžoval osvojování si českého jazyka, R8: *„No, měli jsme v Bělorusku takový kurz. Ale ta učitelka... zpívali jsme jen nějaký písničky (zanotuje kousek české lidovky a rozesměje se) - pro pobavení dobrý, no, ale jazyk jsem se začala učit až tady. No vlastně jsme ještě četli Malého prince v češtině.“* R7: *„No ale ta naše paní učitelka, to bylo takové, hm no. ... ani nevím jestli by se vůbec dal v Minsku najít někdo, kdo by nás mohl učit česky, ...“* R6: *„měli jsme jazykový kurz, ale ten byl opravdu hodně krátký, naučili jsme se číst, to bylo tak všechno. Na začátku to byl problém.“* Na druhou stranu je dobré připomenout, že většina respondentů uvedla, že ovládá přinejmenším čtyři jazyky, tedy jazyková vybavenost těchto studentů je na vysoké úrovni a dá se předpokládat, že osvojení dalšího jazyka pro ně nebude takovým problémem.

3.2 Příjezd, první kontakty

Respondenti si často stěžovali na nezájem a neochotu ze strany českých spolužáků R4: *„My jsme přijeli začátkem února, takže jsme měli asi měsíc takového volna než začal semestr a ty kurzy. A šli jsme s panem proděkanem Pincem na filmový maratón, nám se to líbilo. My jsme bydleli na koleji Hostivař, tam je spousta cizinců – Erasmáků a tak jsme vlastně pořád mluvili anglicky. Nám to přišlo tak báječné, nová atmosféra, noví lidé... No co nám přišlo divné, že nás po filmovém maratónu pan proděkan Pinc tak jako uvedl, řekl odkud jsme, proč jsme přišli a vyzval studenty, kteří by chtěli se s námi seznámit... no a on za námi nepřišel vůbec nikdo, to bylo takové divné.“* Zároveň uvádějí, že oni sami měli obavy iniciovat kontakt protože ještě úplně nezvládli češtinu, ocitli se tak vlastně nechtíc v pasti a každý potřeboval jinak dlouhou dobu k překonání těchto svých vnitřních bariér: *„Na začátku jsem ale nikoho z Čechů neznala, to byl první rok a půl...“*

Jedna respondentka uvedla, že jí připadalo opravdu podivné, že například cestou ze sportovních kurzů, kdy spolu všichni po hodině odcházeli na autobus tak s ní nikdo nemluvil, později ve výpovědi však připustila, že mezi sebou příliš nekomunikovali ani ostatní, i tak je to však pro ni důkaz toho, že Češi jsou vůči cizincům uzavření. Dalším důkazem nesdílnosti Čechů je výpověď R7: *„Na ten kurz byla potřeba docházka, a já jsem tam chodila celý semestr. A nikdo se ani nezeptal, co tady děláš a tak. A přitom by si mohli všimnout, že jsem od jinud, protože mluvím jinak a pak jsme tam měli donést nějaké fotografie... No a jediný*

kdo se zajímal byla profesorka. ... A když jsem jednou chyběla a tak jsem se pak ptala jaké máme za úkoly a co si máme připravit, tak mě (spolužáci) jen stručně poinformovali a konec, žádná další konverzace....“

Dalším problémem s kterým se museli studenti vyrovnat, byla nedostatečná znalost českého jazyka, která jim v důsledku bránila více si češtinu osvojovat. Praha je vcelku multikulturní prostředí, v kterém se dá docela dobře žít i bez znalosti češtiny, není problém se zde pohybovat v anglicky mluvícím prostředí. Studenti tedy mají méně příležitostí osvojovat si český jazyk. K podobným závěrům dospěla i D. Siegllová (Role jazykového postavení v adaptaci studentů z USA v české společnosti).³⁴ V našem případě tomu nahrávala i skutečnost, že běloruští studenti byli ubytováni na koleji Hostivař, na které bydlí zejména zahraniční studenti a studenti účastníci se různých výměnných programů. Takže k jedinému výraznému kontaktu s češtinou docházelo zpočátku jen při studiu, to však pro mnohé z nich nebylo jednoduché R5: *„Když jsem poprvé přišla na přednášku, tak jsem byla schopná poslouchat tak 30 minut a pak jsem usnula, když jsem se vzbudila, tak jsem zase chvíli poslouchala... bylo to náročné to vnímat. Zatím to pro mě byla spíš jen slova, která za sebou neměla významy. Chápat jsem začala až později. Ale mezitím jsme už museli číst a psát referáty.*

R4: *„To se mi stávalo, že jsem přišla třeba do drogerie, nebo do nějakého obchodu a jak jsem začala mluvit česky, tak na mě prodavačky spustily rusky, přičemž jejich ruština byla horší než moje čeština. Já vím, že my máme takový typický přízvuk rusky mluvících lidí... To se mi nelíbilo, že jsem neměla možnost mluvit česky. Jakoby mi tím dávali najevo, že sem nepatřím, že jsem cizinec a neumím pořádně česky, vždycky hned někdo začal rusky anebo anglicky.“*

Krom problému s rozmluvením se, někteří respondenti uvádějí i nevráživost ze strany Čechů. R7: *„Na začátku, když jsem vůbec nemluvila, to bylo problematické třeba v obchodě, když jsem něco chtěla tak jsem se tu necítila dobře, nebyli ke mne moc zdvořilí. Připadalo mi, že češi tady mají nějakou averzi k rusky mluvícím. Jako by říkali, běž zpátky odkud jsi přijela. Pak jsem si domyslela, že je to třeba kvůli Karlovým Varům.“* Další respondenta též uvádí, že má někdy nepříjemný pocit, když mluví rusky, což si vcelku správně vyložila R8: *„Je to když mluvím rusky, protože my tady nejsme vnímáni jako Bělorusové, koukají na nás jako na Rusy.*

³⁴ BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam (Eds.): Etnické komunity v české společnosti. Praha, Ermat 2006.

Jsou tady ještě lidi, kteří se zlobí kvůli 68 roku, tak na tebe koukaj co tady jako chceš... běžte domů....“

Rozdíly v mentalitě Čechů a Bělorusů

No, nějaký zásadní rozdíl bych tady neviděl. Oba jsou prostě takový slovanský typ. Třeba Bělorus se mi zdá takový víc tolerantní, třeba je to kvůli tomu, že tady vidím víc konfrontací Čechů a Romů, my jich v Bělorusku tolik nemáme. ...tolik se tam o nich nemluví, ale možná je to tím, že jich tam není tolik...Taky Bělorus je víc založený na religiozitě. Není zvykem na veřejnosti mluvit o některých věcech, tím myslím hlavně politiku. Také Bělorusové více pěstují zeleninu, ovoce, brambory. Asi je to tím, že ta země není tolik ekonomicky vyspělá. Každý Bělorus ví jak se pěstují brambory a rajčata, každý má nějakou daču na venkově...Bělorusové jsou takoví více uzavření do sebe, že na veřejnosti se chovají trochu jinak, nejsou tak svobodní jako češi třeba, není zvykem na veřejnosti mluvit o některých věcech politických, státních, ale to je zase spíš znakem diktatury, která v Bělorusku panuje, to jsme si víc uvědomili spíš až tady...Ještě jedna věc, ne že by urazila ale zaznamenal jsem tady takový odstup od lidí, Češi nejsou tolik otevření, nebo ochotní k jiným lidem. Bělorusi východní Slovani, nebo rusky mluvící lidi jsou víc otevření cizím lidem, ale v jiném smyslu. Víš že různé slavnostní záležitosti třeba narozeniny, nebo posezení s vínem nebo slivovicí se konají častěji doma. A není problém pozvat někoho k sobě domů, pozveš spolužáka nebo někoho koho znáš z práce a neřešíš to. Tady tě nikdo nepozve domů. Češi si víc hlídají své soukromí, neradi si k sobě pustí někoho cizího ... já jsem ještě u nikoho na návštěvě nebyl. ... Ta naše otevřenost - možná je to jen tím, že máme mén veřejných institucí na pití, nemáme třeba hospody. U nás jsou bary, kafe, restaurace rozděleny do dvou tříd. Takové opravdu škaradé, kam bys nikoho nevzal, nebo ty strašně drahé a luxusní. Takže ta střední třída nemá tolik míst kam zajít posedět, aby to nebylo tak strašně drahé. Takže raději jdeme do parku nebo na lavičku k řece, než do baru. (R3)

R8:” Jo, mě se zdá, že Bělorusové jsou otevřenější. Nevím jak bych to popsala, vnímám to tak nějak vnitřně, nemůžu říct, že by byli češi třeba míň přátelský, protože to je člověk od člověka, to je v každé zemi. ...a další rozdíl je v přístupu k té víře.“

Nemohu si odpustit vynechat výpověď běloruské studentky bohemistiky. zdá se, že moji respondenti mají úplně jinou zkušenost s prvními kontakty s Čechy než jedna běloruská

studentka, která o svém semestrálním pobytu v Praze napsala krátký článek do časopisů běloruských bohemistů Okolo, článek byl poté zveřejněn na stránkách webu svobodné bělorusko: *Za první, zažila jsem lingvistický šok. Kolem se mluvilo buď anglicky, německy, francouzsky, čínsky (je to tím, že se v Praze turisté mačkají jeden na druhého) nebo novou, neznámou pro mě češtinou! Jde o obecný jazyk. Poulila jsem oči, když jsem slyšela něco typu „Ted’ko je zavro.“ místo „Ted’ máme zavřeno.“ nebo „Vodkad dokad?“ místo „Odkdy dokdy?“ atd. Nejvíce jsem byla překvapená, když se o víkendu zaváděl u nás na koleji internet a dělníci zabouchali na dveře mého pokoje se slovy: „Slečno, dobrej! Hele, šupky-dupky z postele!!!“ brzy ráno. Za druhé, nadále jsem lpěla na svých dosavadních zvycích. Bylo pro mne podivuhodné říkat „ahoj“ nebo „čau“ každému člověku z mého patra koleje, vzhledem k tomu, že jsem se s většinou z nich neznala. To pravidlo se týkalo nejen setkání zrovna v patře. V Česku se běžně zdraví lidé na koleji také v kuchyni, v koupelně (s kartáčkem v puse to občas nebylo jednoduché :)), na schodech a ve výtahu. Na běloruské koleji se s tím neseťkáte. Zpravidla komunikujeme jen s těmi, které jsme už poznali, a nesnažíme se spřátelit s dalšími lidmi. Bývala jsem často svědkyní i humánnosti a neobyčejné snahy pomoci neznámému člověku, což je rovněž v rozporu s naší mentalitou. Jednou jsem hledala internetovou kavárnu a zeptala jsem se na cestu nějaké holky. Řekla, že v okolí žádná není. Za chvíli mě pozvala k sobě na počítač! Pozorovala jsem také mimořádnou sdílňost Čechů, když jsem měla hodiny jazykové výměny. Tomu se říká „tandem“ a je to vzájemné doučování mezi rodilými mluvčími, které se uskutečňuje zdarma. Vůbec jsem ani nepředpokládala, že výuku lze spojit s touto neformální komunikací a bude to fungovat tak výborně. Právě takovým způsobem jsem začala kamarádit s několika lidmi. Nebyla to ovšem jediná možnost, jak se seznámit s Čechy.³⁵*

Z výpovědi vyplývá, že zkušenost každého s pobytem v cizí zemi je různá. Tam kde si mnozí stěžují na nezáměr a neochotu ze strany Čechů, druzí nacházejí porozumění a pomoc. Takto diametrálně odlišná zkušenost může být podmíněna několika faktory: mírou zvládnutí českého jazyka, skutečností zda se dotyčný pohybuje sám v cizím prostředí, nebo se snaží „schovat“ za skupinu svých krajanů. Průcha k tomu říká: „existuje signifikantní vztah mezi stupněm etnické identity imigrantů a jejich psychologickou tísní.“³⁶

³⁵ <http://www.svobodnebelorusko.cz/belorusove-o-cesku>

³⁶ PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004. str. 106

3.3 Život v Praze/ současnost

Jedním ze „zklamání“ s kterými se museli studenti po svém příchodu vyrovnat bylo to, že po nějaké době studia v Minsku přichází do Prahy a jsou přijati do prváku. R4: *„No i když jsme nebyli vlastně všichni ze stejného oboru, tak nějak jsme doufali, že nám tady na FHS uznají některé předměty. My jsme si mysleli, že tady budeme ve studiu pokračovat. Asi nás ani nenapadlo, že tady začneme znovu od prváku. Protože třeba filosofii nebo podobné věci jsme měli všichni odchozené, ale tady jsme tu zkoušku museli skládat znova. Vlastně až když jsme sem přijeli, dozvěděli jsme se, že tady začínáme úplně od začátku.“*

„Ne, no já už si to moc nepamatuju. Ale moc přátelský nebyli. Ale pak jsem si všimla, že se tak chovají k sobě navzájem. Že to nebylo tím že bych byla jiná. Teď už máme velkou skupinu, co se spolu bavíme, takový mix ... a Čechů znám taky dost. Na začátku jsem ale nikoho z Čechů neznala, to byl první rok a půl.“

Po třech letech jsou běloruští studenti v Praze vcelku adaptovaní, nedělá jim problém studovat nebo vést hovor v českém jazyce, našli si zde přátele i práci.

Identita

Otázka po identitě je pro mnoho respondentů spíše pocitová, *„Pro mě osobně to znamená, že pokud já jsem Bělorus tak je pro mě důležité, abych sledoval co se děje doma. Jak se vyvíjí situace politická i ekonomická. Taky musím něco vědět o historii té země. Dál si myslím, že je důležité, abych znal ten jazyk. Abych uměl číst, psát, komunikovat v běloruštině. Znat a sledovat kulturu, běloruskou hudbu, moderní umění. Abych měl ten kulturní background, abych znal spisovatele a hudbu...Nechci být úplně vytržený, i když jsem teď jinde. A poslední věc k tomu, až budu mít jednou svoje vlastní děti a nezáleží na tom, kde budu bydlet, tak mi připadá, že je mojí povinností dělat všechno pro to, aby děti cítili vztah k té zemi. Aby moje děti také cítily ten vztah k rodné zemi, aby věděly odkud jsou.“*

R8: *„Být Bělorus, těžko říct... no to je. Já to u sebe vnímám od dětství, já jsem nikdy neřekla, že jsem z Ruska. Když jsem cestovala, tak se mi nikdy nelíbilo, když mě považovali za Rusku. ... no a taky je to třeba fandění v zápasech, ... to se mi nelíbí, když někdo fandí Rusku a říkají to jsou naši. Ne to já tak nemám... Prostě se tak cítím se považuju se za Bělorusku. Mrzí mě, že se tam nemluví bělorusky.“*

3.4 Plány do budoucna

A jak vidí svou budoucnost sami studenti? Tuto otázku lze těžko zobecnit. Někteří z nich se zatím do daleké budoucnosti nedívají, uvažují o bezprostřední budoucnosti, kterou pro ně znamená ukončit bakalářské studium, případně mají více či méně promyšlený záměr dalšího studia.

R5: *To je docela ostrá otázka pro nás pro všechny a bavíme se mezi sebou docela často. Protože ta očekávání od té školy se změnila od té doby, kdy jsme přijeli, to jsme měli ještě růžové brýle... že je to super, fajn, že jsme tady, že je to taková taková šance. Vlastně je to šance, ano. Ale je to docela složité najít si práci takovou, abysme dostávali normální plat, alespoň trochu vyšší než je průměrný plat dejme tomu tady v Praze, protože průměru bychom mohli dosáhnout docela snadno i bez vysoké školy tady v Praze. Takže teď už občas přemýšlíme jak to udělat, co bude dál. Asi bychom měli pokračovat ve studiu magistra, protože ten bakalář to je opravdu jen taková zkrácená varianta vysoké školy, to by nám asi nebylo úplně platné kdybychom se s tím titulem vrátili zpět do Běloruska. ... No jako je to dobrý, že jako ten bakalářský titul umožní nám, protože můžu hledat práci... Ted' všichni pracují na černo, to je normální věc. Vlastně nebylo by to úplně špatné, kdybychom si našli normální práci. Mohla bych si pak zařídit (pracovní) vízum (to je na dva roky, ne jako studentské každý rok shánět papíry, potvrzení....)*

R8 k dotazu na budoucnost velmi všeobecně odpovídá: *„Já bych tady zůstala, ale nevím. Chtěla bych pracovat, jestli seženu normální práci. Ale je to těžké je tady hodně lidí, jsou tu Ukrajinci. A zůstat tady jen abych tady přežívala, to ne. No jestli dostanu normální práci, tak tu zůstanu. Jinak se vrátím do Běloruska, ale tam teda nevím co budu dělat“* z odpovědi je patrná jistá obava z budoucnosti, která však není ničím výjimečným.

Někteří na tuto otázku pohlíží komplexněji, R3: *„Zatím to vidím tak, že tady je pro mě víc příležitostí pro práci a uplatnění než v Bělorusku. Takže čistě racionálně, tak asi jo. Kdybych byl citově nebo jinak zainteresovaný v Bělorusku, tak bych tam jel. Ale zatím nic takového není, tak bych tu chtěl zůstat.“* R1: *„Zatím chci studovat, už mám naplánováno kam půjdu po bakaláři. Taky bych si přála, aby mi vyšla práce o kterou mám zájem, mohla bych pak dostat pracovní vízum, bylo by to pohodlnější.“*

4. Běloruský národ

Smyslem této kapitoly je uvést čtenáře do historického kontextu a prezentovat mu složitou cestu, jenž musel tento národ ujit dříve než se na politické mapě Evropy mohl objevit jako samostatný stát. Jedná se o shrnutí některých zajímavých příspěvků přednesených na konferenci, která se konala v červenci roku 2006 v Praze na Fakultě humanitních studií a nesla název **Cesty k národnímu obrození**: běloruský a český model. Příspěvky přednesené na této konferenci jsou rovněž písemně zaznamenány ve stejnojmenném sborníku a byly vydány na této fakultě.

Běloruská republika je mladý státní útvar ve vnitrozemí východní Evropy. Poprvé Bělorusko vyhlásilo nezávislost 25. března 1918 jako Běloruská lidová republika, v té době však nebyla plně uznána jeho samostatnost. V lednu následujícího roku bylo připojeno k Ruskému impériu, v prosinci roku 1923 se pak stalo součástí Svazu sovětských socialistických republik. O samostatném Bělorusku se často hovoří až v době po rozpadu sovětského svazu, kdy se v roce 1991 stalo jednou z nástupnických republik SSSR a zakládajícím členem SNS.

Bělorusové v kontextu národního obrození národů

Ve sborníku Cesty k národnímu obrození v příspěvku nazvaném *Bělorusové v kontextu národního obrození národů*, rozebírá doc. Tereshkovich příčiny zaostávání národní mobilizace Bělorusů na přelomu 19. a 20. století, přičemž srovnává sociální podmínky rozvoje národních hnutí u šesti národů západního okraje Ruského impéria. Předkládá tři hlavní příčiny zaostávání Běloruska v národněosvobozeneckém hnutí.

Tou první je tzv. faktor „Piemontu“, jelikož bylo Bělorusko součástí Ruské říše zmenšovalo to jeho šance etnické mobilizace. Jiná byla situace na Ukrajině či v Litvě pro které Východní Halič a Východní Prusko hrály významnou roli. Na druhou stranu v Lotyšsku i v Estonsku byla tato hnutí úspěšná i bez tohoto faktoru.

Druhá příčina znevýhodnění Běloruska spočívá v jeho kulturní a jazyková blízkosti k Polsku a Rusku, poukazuje k možnému riziku asimilace. Běloruština je slovanský jazyk a jako takový je do velké míry podobný ruštině. Uvážíme-li, že na území dnešního Běloruska v 17. stol v písemném styku dominovala polština a po připojení části území k Ruské říši byla

jako jediný jazyk zaváděna ruština, je zřejmé že se běloruský jazyk stal spíše dorozumivacím prostředkem venkovského a méně vzdělaného obyvatelstva, tudíž význam jazyka pro národní uvědomění etnické společnosti hrál spíše vedlejší roli.

Třetí interpretace se zabývá působením duchovenstva na národní uvědomění obyvatelstva. Na Ukrajině to byli uniaté, v Litvě potom katolíci, takováto sociální skupina u Bělorusů téměř chybí. Ovšem i zde lze namítnout, že v lotyšském i estonském národním hnutí byla úloha duchovenstva nepatrná. A naopak ač v Moldávii byla tato skupina velmi početná vůči národnímu hnutí se chovala spíše vlažně.

Podle Tereshkoviche se úspěch jednotlivých národních hnutí vysvětluje krom výše zmíněných třech faktorů zejména sociální připraveností společnosti k masové mobilizaci národa. „Ta se pak určuje přítomností národní elity, která je schopna zformulovat národní projekt a zároveň značného počtu obyvatelstva schopného na tento projekt, adekvátně reagovat. Tato sociální připravenost je pak závislá na obecné úrovni modernizace a na ni působících různých, převážně primordiálních faktorů.“ (str.57) Těmi jsou např. hospodářská situace, pro národní aktivitu je nutná existence tržních vztahů. Dalšími faktory jsou zejména vzdělání a přístup k němu. Není nutná existence velkého množství intelektuálů, ale velmi významnou roli v rozvoji národních hnutí hraje především drobná inteligence, zejména učitelé. Pokud se týká připravenosti obyvatelstva přijmout národní ideje významným předpokladem je především gramotnost. Ovšem vzhledem k tomu, že na běloruském území se v 19.století vyučovalo pouze v ruštině, přikládá Tereshkovich velký význam gramotnosti žen, u nichž zdůrazňuje jejich roli coby vychovatelek. Celkově lze říci, že míra úspěchu národních hnutí u každého formujícího se národa je podmíněna výše uvedenými faktory a jejich vzájemnou kombinací, tyto faktory pak působily jako moderátory a ovlivňovaly jak rychlost tak úspěšnost proběhlých „národněobrozeneckých“ hnutí.³⁷

Sociálně kulturní podmínky rozvoje běloruského národního hnutí

Na začátku 19. století je tvoří běloruskou společnost především rolnictvo, nositelem hodnot je šlechta, která se texty psanými v běloruštině obrací na rolnictvo. Největším odběratelem tištěných textů byli venkovští učitelé, dále potom římskokatolické duchovenstvo. Po zrušení zákazu tisku knih a periodik v národních jazycích na začátku 20.století, začínají

³⁷ IVANOVA, Alena, TUČEK, Jan (Eds.): Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model. Sborník příspěvků z konference. Praha, UK FHS, 2006. (str. 55-60)

vycházet první běloruské noviny „Naša Niva“, vydávají se ve Vilniusu a psány jsou v latině i v azbuce. Avšak většina rolníků se s tiskem nesetkává dříve než během první světové války, teprve tyto události dávají do pohybu běloruské národní hnutí. (str. 133)

Podmínky vývoje běloruského a českého národního hnutí na počátku 20.století

Existuje několik významných podmínek pro rozvoj národních hnutí. Jednou z nich je svoboda tisku v národním jazyce, tato podmínka byla pro Bělorusy naplněna v roce 1905, kdy se carským výnosem ruší zákazy rozvoje národních jazyků v rámci ruského impéria, tím se pro organizované politické struktury otevírají širší možnosti působit na běloruské národní uvědomění a šířit tyto ideje mezi lidmi. V září 1905 tak vychází první legální běloruské noviny „Naša Dolja“ (Náš Osud), tištěné byly azbukou pro pravoslavné a latinkou pro katolíky. Lidé si však v těchto novinách mnoho nepočítli, z celkově vydaných šesti čísel se jen dvě dostala mezi lidi, zbytek byl zkonfiskován. Proto ještě na konci roku 1906 vznikají druhé legální noviny „Naša Niva“, ty se více soustředí na propagování kulturních hodnot a osvětových idejí a nesoustředí se na protivládní propagandu. Noviny jsou vydávány až do roku 1915, v té době jsou významným centrem běloruského národního života a působí v nich nejvýznamnější běloruští literáti, publicisté a politici. Další běloruské časopisy vznikají po roce 1910. V roce 1913 je založen katolický týdeník „Bėlorus“, který má být ideologickou konkurencí „Naši Nivy“ a reprezentuje počátky konzervativního myšlení. Před první světovou válkou tak na formování názorů Bělorusů působí tyto dva nejvýznamnější časopisy.³⁸

V českých zemích je v té době situace diametrálně odlišná, vydává se zde na stovky novin a časopisů, v každém okresním městě pak vychází místní tisk. To vše tedy bylo nakloněno rozvoji národní kultury, oživení národního vědomí i propagandě národních aspirací.

Formování identity běloruského národa v 90.letech 20.století

V devadesátých letech 20. století se objevují dva modely běloruského národa, které jsou ve vzájemném rozporu, přičemž každý z nich se formuje po významné události běloruské historie. Jako první se objevil tzv. model genetický, jenž jako by odkazuje k dědictví

³⁸ IVANOVA, Alena, TUČEK, Jan (Eds.): Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model. Sborník příspěvků z konference. Praha, UK FHS, 2006. str. 386

Velkoknížectví Litevského a prosazuje se v letech 1990 – 1994. V podstatě reaguje na nově vzniklou potřebu identifikace nezávislého běloruské národa po rozpadu Sovětského svazu. V té době se Bělorusko vrací k původní bíločervené vlajce, coby národní znak se znovu ustavuje Pahonja, symbol pronásledování, který vychází ze znaku litevských panovníků. Ve školách, masmédiích i státní správě se ustavuje běloruština jako úřední a vyučovací jazyk a do deseti let má zcela nahradit ruštinu. Znovu se začínají přednášet běloruské dějiny. Je zde patrná tendence najít „ty správné“ mýty a tradice, vytváří se nová interpretace běloruských dějin.. Ustavují se nové státní svátky, prosazují se též svátky obou běloruských církví s největším počtem stoupenců, pravoslavné a katolické. Ve stejné situaci se ocitají i další bývalé svazové republiky a přistupují k ní podobným způsobem.

Po zvolení Alexandra Lukašenky prezidentem se situace obrací. Po květnovém referendu 1995 se zemi vrací symboly užívané v době fungování SSSR, které prošly drobnými kosmetickými úpravami. Z vlajky zmizely zlatý srp, kladivo a pěticípá hvězdička, barevně se vrací k vlajce používané od začátku padesátých let. Taky národní znak se vrací ke starému designu, jen je mírně pozměněn. Cestovní pasy se znakem Pahonja ztrácí svou platnost, rovněž je třeba vyměnit znak na poznávacích značkách aut. Ruština opět nabývá statutu úředního jazyka. Státním svátkem jsou znovu jmenovány ty dny, které tento status měly v době trvání SSSR, náboženské svátky tento status ztrácí.

O další fázi se dá uvažovat po roce 2000, kdy Bělorusko pokračuje v nastoupené cestě a zároveň se snaží upevnit svou suverenitu vůči Rusku.³⁹

Běloruská imigrace do České republiky

Ve středověku přicházeli do Čech studenti z území dnešního Běloruska. Panovníci Velkoknížectví litevského podporovali studia mládeže na univerzitách střední a západní Evropy. Nejpopulárnějším místem studií se stala Univerzita Karlova v Praze. Již od roku 1397 vzniklo při Betlémské kapli tzv. Litevské kolegium, které se staralo od studenty z Velkoknížectví litevského.⁴⁰ Ne méně pak fungoval jakýsi mezinárodní dialog v době První republiky, kdy k nám byli pozváni studovat mnozí z těch, kteří k tomu neměli možnost v Bělorusku, které bylo v té době již součástí sovětského impéria. V současné době je opět

³⁹ IVANOVA, Alena, TUČEK, Jan (Eds.): Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model. Sborník příspěvků z konference. Praha, UK FHS, 2006. (str.223)

⁴⁰ Datii, A. in PEŠKOVÁ, Michaela a kol.: Jsem imigrant – Ja immigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice. Ústí nad Labem, Vlasta Králová 2006. str. 82

aktuální otázka příchodu Bělorusů. První studenti z Běloruska dle záznamů statistik začali přicházet v druhé polovině 90.let 20.století.

V současné době Bělorusové přichází do České republiky z důvodů politických, ekonomických a studijních. Na konci roku 2006 mělo povolení k trvalému nebo dlouhodobému pobytu v České republice 3 211 občanů Běloruska, což je jedno procento všech cizinců. Za kalendářní rok 2006 bylo běloruským občanům vydáno 25 389 víz.⁴¹ Existují zde běloruské spolky například Osvětový a vzdělávací spolek SKARYNA⁴² od roku 1997, nebo Svaz Bělorusů v zahraničí založen v roce 2002. Ale kvůli tomu, že běloruská komunita v ČR není příliš početná, krajanský život probíhá spíše v malých, napůl uzavřených skupinách, které se formují na základě společných zájmů, politických názorů, pohledů na svět.

V roce 1995 se rádio Svobodná Evropa přestěhovala z Mnichova do Prahy včetně běloruské redakce. V roce 1998 bylo založeno Běloruské centrum společnosti Člověk v tísni. A od roku 2000 nabízí ministerstvo zahraničních věcí České republiky stipendia pro běloruské studenty, kteří z politických důvodů nemohou studovat ve své zemi.⁴³

⁴¹ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/migrace06.pdf>

⁴² Podle humanistického tiskaře Františka Skaryny.

⁴³ SAHANOVIČ, Hienadz, ŠYBIEKA, Zachar: Dějiny Běloruska. Praha, Lidové noviny 2006.

5. Závěr

Záměrem mé práce bylo zpětně postihnout proces, kterým prošli studenti bývalé Evropské humanitní univerzity po jejím uzavření. Během rozhovorů jsem získávala informace o průběhu a motivech jejich rozhodování a vyřizování formálních záležitostí a prvních kontaktů s českým jazykem. Svěřili se mi s tehdejšími obavami, zda se jim podaří vycestovat a jestli je FHS skutečně přijme a začnou-li na ní začít studovat.

Mým cílem bylo zjistit zda se zde studenti adaptovali a na kolik se jim Praha stala druhým domovem. Jak se zde cítí a jestli naráží na problémy kvůli svému původu. Na základě uskutečněných rozhovorů jsem dospěla k názoru, že velmi významnou roli při procesu adaptace hraje osobnost daného jednotlivce, jeho očekávání a představy a také jeho „vyladění“ k začlenění se do nové společnosti. Významným faktorem je jeho motivace či schopnost navazovat vztahy a vytvářet si nové sociální vazby.

Rozdíly mezi jednotlivými respondenty byly také patrné v jazykové oblasti, nemám zde ovšem na mysli jejich jazykovou kompetenci, ale spíše míru „sžití“ se s novým jazykem. Pokud se týká jazyka žádný velký rozdíl v jejich schopnosti nebyl, ovšem jejich subjektivní hodnocení jazykových schopností se lišilo. Někteří se s češtinou ztotožnili a ta se stala jejich druhou mateřštinou, jiní stále pociťovali nejistotu při jejím užívání.

Respondenti, kteří uvedli, že by v České republice chtěli zůstat obvykle měli více přátel mezi Čechy, častěji uváděli, že se zde cítí být doma a byli zde spokojenější, většinou si ani nebyli schopni vybavit žádný negativní zážitek spojený s jejich pobytem zde. Mezi těmi kteří uváděli, že udržují vztahy především s cizinci byli jednak ti, kteří uvažovali o návratu do Běloruska, ale také ti, kteří zvažovali možnost odejít do nějaké jiné evropské země.

Na těchto třech pilířích (osobní předpoklady, jazyk a sociální vazby) je tedy patrná rozdílná míra adaptace v případě našich studentů. Z těchto základů pak vyrůstá více či méně spokojená existence jedinců, kteří – třeba jen dočasně – žijí mimo svůj původní domov.

Seznam použité literatury:

ANCIPIENKA, Ales, AKUDOVIC, Valancin (Eds.): Neznámé Bělorusko. Praha, Dokořán 2005.

BAUMAN, Zygmunt: Globalizace. Důsledky pro člověka. Praha, Mladá Fronta, 1999.

BERRY, John W. et al.: Cross-cultural Psychology. Research & Applications. Cambridge, Cambridge U.P. 2002. 2nd Edition.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam (Eds.): Etnické komunity v české společnosti. Praha, Ermat 2006.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam a kol.: Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. Praha, Sofis 2005.

DISMAN, Miroslav: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha, Karolinum 2000.

DRBOHLAV, Dušan: Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu migrace obyvatelstva. IN Geografie – sborník české geografické společnosti, 1999, č.2 roč. 104

ECO, Umberto: Jak napsat diplomovou práci. Olomouc, Votobia 1997.

HENDL, Jan: Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha, Portál 2005.

IVANOVA, Alena, TUČEK, Jan (Eds.): Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model. Sborník příspěvků z konference. Praha, UK FHS, 2006.

KLENER, Pavel (Ed.): Velký sociologický slovník. Praha, Karolinum 1996.

MORGENSTERNOVÁ, Monika – ŠULOVÁ, Lenka a kol.: Interkulturní psychologie. Praha, Karolinum 2007.

PEŠKOVÁ, Michaela a kol.: Jsem imigrant – Ja immigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice. Ústí nad Labem, Vlasta Králová 2006.

PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha, Portál 2004.

ŘEZNÍK, Miloš: Bělorusko. Praha, Libri 2003.

SAHANOVIČ, Hienadz, ŠYBIEKA, Zachar: Dějiny Běloruska. Praha, Lidové noviny 2006.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana (Ed): Menšiny a migranti v České republice. Praha, Portál 2001.

www.belorusko.cz

www.belcentrum.org

<http://chronicle.com/weekly/v50/i48/48a03701.htm>

<http://en.ehu.lt/about/>

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani